

МЕКТЕПТІК БІЛІМ БЕРУДІ ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ АҚПАРАТТЫҚ БІЛІКТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Абиева М., магистрант

Абылай хан атындағы Қазақ Халықаралық Қатынастар және Әлем Тілдері
Университеті

e-mail: abiyeva_95@bk.ru

Аңдатпа. Білім беру жүйесінің жаңаруына, ақпараттық технологиялардың кеңінен дамуына және олардың барлық әлеуметтік салаларға енуіне байланысты білім берудің мақсаттары мен міндеттері өзгеруде, сонымен қатар жоғары, орта кәсіптік және жалпы білім беру ұйымдарының түлектеріне қойылатын талаптар қайта қарастырылуда.

Мақалада жоғары сынып оқушыларының ақпараттық біліктілігінің мәні айқындалады, жоғары сынып оқушыларының ақпараттық біліктілігін қалыптастыру бойынша іс-әрекетінің құрылымы ашып көрсетіледі, мектептік білім беруді цифрландыру жағдайында жоғары сынып оқушыларының ақпараттық біліктілігін қалыптастыру үшін жүйелі және мақсатты жұмыс жүргізу қажет деген тұжырым жасалады.

Автордың пікірінше, келесі дидактикалық шарттар анықталып, қамтамасыз етілген жағдайда, бұл процесті жүзеге асыру тиімді болады, яғни: білімдік-ақпараттық орта құру және оған студенттерді тарту; ақпаратпен әр түрлі жұмыс істеуді қажет ететін оқыту формалары мен әдістерін қарқынды қолдану; оқушылардың ақпараттық біліктілігін қалыптастыруға бағытталған арнайы курс ұйымдастыру.

Тірек сөздер: біліктілік, ақпараттық біліктілік, ақпараттық біліктілікті қалыптастыру, мектептік білім беруді цифрландыру, білімдік-ақпараттық орта.

Әлемдік дамудың қазіргі кезеңінде басты назар материалды өндіріс аясынан ақпаратты жинау, өңдеу, жеткізу, сақтау, ұсыну және пайдалану саласына ауысуда. Бұл жағдайда ақпарат қоғамдағы ең құнды тауарға айналады, ал зияткерлік әлеует негізгі экономикалық белсенді күш ретінде алға шығады.

Сонымен бірге, білім беруді ақпараттандыру қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық процестердің табысты дамуының маңызды шарты болып табылады және сәйкес ресурстармен басымдықпен қамтамасыз етуді талап етеді. Мұндай ресурс адамды ақпараттық қоғамдағы толыққанды өмірге дайындау процесі болып табылады.

Бүгінгі таңда білім беру сапасы мен қол жетімділігі цифрландыру арқылы шешілуде. Қазақстанда мектеп білімін цифрландыру - оны реформалаудың жетекші бағыттарының бірі болып табылады. Оқу орындарының түлектеріне қойылатын талаптар нормативтік құжаттарда көрініс тапты. Мәселен, білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында «коммуникативтік және ақпараттық-коммуникациялық құралдар мен технологияларды тиімді қолдана білу білім алушының басты құндылықтарының бірі» ретінде анықталған.

Ақпараттық біліктілік ақпараттық іс-әрекеттің де, болашақтағы кәсіби іс-әрекеттің де негізі болып табылады, бұл педагогикалық іс-әрекетте қажетті ақпаратты табу, бағалау, өңдеу және пайдалану қабілеттілігін, сонымен қатар

ақпараттық және коммуникациялық технологияларды игеру және еңбек өмірінде қолданудың негізін білдіреді.

Ақпараттық біліктілік мәселелері Н.В. Кисель [1], А.Б. Хуторский [2], А.М. Оробинский [3] және басқалары еңбектерінде түрлі қырынан сөз болған. Ақпараттық біліктілікті қалыптастыру проблемасының зерттеу бағыттары алуан түрлі: қашықтықтан оқыту жағдайында студенттердің ақпараттық біліктілігін қалыптастыру; орта мектептің мамандандырылған сыныптарында оқушылардың ақпараттық біліктілігін қалыптастырудың педагогикалық шарттары; педагогика бакалаврларын даярлау мысалында университет студенттерінің ақпараттық-коммуникативті біліктілігін қалыптастыру мәселелері; педагогикалық жоғары оқу орнында болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің ақпараттық-коммуникативтік біліктілігін қалыптастыру жүйесі; болашақ мұғалімнің ақпараттық-коммуникативтік біліктілігін қалыптастыру; білім беру ұйымдары оқытушыларының ақпараттық-коммуникативтік біліктілігін дамытуды ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету және т.б..

Бірақатар зерттеулер әртүрлі мамандық студенттерінің ақпараттық біліктілігін мультимедиялық технологиялар негізінде, сондай-ақ оқу-зерттеу іс-әрекеті жағдайында, аудиториядан тыс өзіндік жұмыс процесінде, белсенді оқыту процесінде қалыптастыруға арналғандығымен назар аудартады.

Тақырып аясындағы проблемаларды зерделеуде, әсіресе оқушылар мен оқытушылардың ақпараттық-коммуникативтік біліктілігін үздіксіз білім беру [4] мен бейіндік оқыту жағдайында [5] қарастыру көзделген зерттеулер аса қызығушылық тудырады.

Көріп отырғанымыздай, ғылыми дереккөздерді талдау ақпараттық біліктілігін қалыптастыру мәселесінің аса өзектілігін және оны тереңдеп зерттей түсу қажеттігін байқатады.

Мектеп бітірушісі үшін қажетті білім мен іскерліктер арасында тығыз байланыс бар. Ақпараттық технология саласындағы білім деңгейін жоғарылату ақпараттық дағдының мазмұнын кеңейтуге әкеледі, ал іскерліктерді қалыптастыру оқушыларының білімдерін кеңейтуді талап етеді, өз кезегінде ол ақпараттық дағдыларды дамытуға әсер етеді.

Біліктілікті қалыптастырудың негізі – сынып оқушыларының жеке тәжірибесі болып табылады. Адам өзінің қызметін және оның нәтижелерін өз бетімен бағалау мүмкіндігін дамытқан кезде құзыретті болады. Біліктілік білім беру процесінде ғана емес, сонымен бірге қоршаған орта (отбасы, достар), саясат, мәдениет, дін және т.б. әсерінен қалыптасатынын атап өту керек. Осыған байланысты біліктілік тәсілін жүзеге асыру жалпы білім беру және мәдени жағдайға байланысты болады, себебі оқушы онда өмір сүріп, дамиды.

Қазіргі ақпараттық технологиялардың ең маңызды ерекшелігі олардың интерактивті сипаты, ол ең алдымен, қазіргі замануи әдебиеттерде ақпараттық технологиялардың коммуникативтік мүмкіндіктері ретінде қарастырылады. Мұндай коммуникацияның мысалдары: жасөспірімдер үшін қызықты болатын чат, электрондық пошта, хабарлама алмасу, бейнеконференциялар, олар бір жағынан анонимді байланыс құралы және екінші жағынан топтық қарым-

қатынас мүмкіндігін береді. Виртуалды байланыстың жағымды жақтарын қоса алғанда, байланыс жетіспеушілігі проблемаларын шешу, қарым-қатынас шеңберін кеңейту, талқыланатын мәселелер туралы хабардарлықты арттыру ал жағымсыз жақтары – ғаламторға тәуелділіктің пайда болу мүмкіндігін де атап өтуге болады.

Ақпараттық біліктілікті қалыптастыру мәселесін зерттеу барысында «қалыптастыру» ұғымын қарастырудың қажеттілігі туындайды. Орыс тілінің сөздіктеріндегі бұл анықтама белгілі бір пішін беру мүмкіндігі, аяқталғандық, себепші болу деп анықталады. «Қалыптастыру» ұғымын тұлғалық қасиеттерді дамыту процесі ретінде қарастыратын болсақ, бұл процесс ғылыми негізделген ақпараттық құралдар, әдістер, технологиялармен қамтамасыз етілгенде тиімді жүзеге асырылатындығы күмән тудырмайды.

Жоғары сынып оқушыларының ақпараттық біліктілігін қалыптастыру аясында бейіндік пәндер мен арнайы курстарды оқу үдерісінде жоғары сынып оқушыларының ақпараттық іс-әрекеттерін тиімді жүзеге асыруға әсер ететін біліктіліктің осы түрінің мазмұнында жүйелі түрде жинақталған тиімді сандық және сапалық өзгерістердің мақсатты бағытталған үдерісі ретінде қарастыруға негіз бар. Ақпараттық іс-әрекет дегеніміз, біздің түсінігімізде, ақпараттарды жинақтауды, өңдеуді, сақтауды, іздестіруді және таратуды қамтамасыз ететін іс-әрекет.

Зерттеушілер еңбектеріндегі ақпараттық біліктілікті қалыптастыруға негізделген ережені талдай отырып, оларды төмендегідей ажыратуға болады:

1. Бұл оқу үдерісінде ақпараттық технологияларды кешенді пайдаланған кезде ғана мүмкін болатын үдеріс.

2. Оқушыларға ғылыми-зерттеу жұмыстарының элементтерімен өз бетінше жұмыс істеуге мүмкіндік беретін жоғары сынып кәсіптік қызметтің пәндік саласына бағытталған қосымша курстарды енгізу.

3. «Орта мектеп - жоғары оқу орны - жоғары оқу орнынан кейінгі білім» тізбегінде сабақтардың мазмұны мен бағдарламаларын түзету арқылы сабақтастық пен дәйектілік принциптерін енгізу.

4. Оқушыларды ақпараттық біліктіліктің берілген деңгейіне жеткізу мен даярлық деңгейін ескеретін ақпараттық блокпен байланысты тандау пәндерінің ерекшеліктерін есепке алу.

5. Қолданбалы ақпараттық технологиялар техникалық баламалылық принципіне бағынуы қажет, яғни оқу үрдісіндегі техникалық және бағдарламалық құралдарды заманауи деңгейде ұстау қажет.

Жоғарғы сынып оқушыларының ақпараттық біліктілігін қалыптастыру кезінде мұғалімдер бірқатар қиындықтарға тап болады. Солардың бірі - ақпараттық теңсіздік, яғни ақпараттық ресурстарға қол жеткізудің әртүрлі деңгейі, ең алдымен, бұл халықтың қаржылық жағдайына байланысты болып келеді. Бүгінгі күні ақпараттық білім беру саласындағы негізгі қиындық - оқушылардың ақпараттық іс-әрекеттерге біркелкі дайын еместігі (ол нөлдік деңгейден кәсіптікке дейін). Бұл бірқатар себептерге байланысты болып келеді: кейбіреулердің үйде жеке компьютері бар болса, енді бірінің компьютерге қолдары жете бермейді; информатика және ақпараттық-

коммуникативтік технология бойынша сабақтардың саны, оқыту жағдайында компьютерлік сыныптардың материалдық-техникалық жабдыкталуы да бірдей емес.

Осы орайда қазіргі заманғы жағдайларда оқушыларды компьютерлік сауаттылыққа үйретуді олардың мүмкіндіктерін ескере отырып іске асыру орынды әрі мүмкін болатындығы жөніндегі зерттеушілер пікірлермен толығымен келісеміз. Яғни, ақпараттық біліктілікті қалыптастыру оқушылардың бастапқы дайындық деңгейіне негізделіп жүргізілуі тиіс.

Осылайша, ақпараттық іс-әрекет барысында жоғары сынып оқушыларының біліктілігін қалыптастыру, яғни білмегенді үйрену дағдыларын жетілдіріп, жаңа дағдыларды меңгеруге біртіндеп көшу үдерісі. Бұл үдеріс ақпараттық және оқу-танымдық қызмет салаларын біріктіру контекстінде жүзеге асады.

Ақпараттық біліктілік – ақпарат көздері, бейнелік және аудиоэффектілік, электронды оқулықтар, әртүрлі мультибағдарламалық мүмкіндіктерді интерактивті бағдарламалық жабдықтың басқаруымен орындатылатын электрондық құжаттарды дайындау тәсілдерін игеру және оны қолдана білу іскерліктері болып табылады.

Ақпараттық дайындықтың негізі болып табылатын ақпараттық біліктілікті меңгерту, әрине оқыту үдерісінде ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы алған білімі мен өзіндік ізденуі нәтижесіндегі білімінің тереңдігін және оны тәжірибеде кез келген жағдайда қолдана білуімен сипатталады. Оқыту үдерісінде ақпараттық технологияларды пайдалану ақпараттық дайындықтың мазмұнын өзгертуге, білім алушылармен жұмыстың әртүрлі формасын ұйымдастыруда, яғни оқыту үдерісінде, ғылыми-зерттеу жұмыстарында жоғары сынып оқушысының ақпараттық біліктілігін қалыптастыруға негіз болары сөзсіз.

Қазіргі компьютерлік және интербелсенді бағдарламалық әдістемелік құралдар мұғалім мен білім алушының әрекеттесу формаларын өзгертіп, субъекті мен субъектілік қатынас түрінде көрінеді. Ал мұндай өзгеріс білім алушылардың оқуға деген ынтасын арттырып, сабақтың, нәтижелік бақылаудың жаңа үлгілерін (баяндама, есеп беру, топ алдында жобаларды біріге отырып қорғау, эссе жазу, реферат,) орындауда ізденуге ақпараттық технологияларды қолдануға итермелейді, оқытудың жеке тұлғаға бағытталған түрлерін енгізуді керек етеді.

Оқыту үдерісінде білім алушылардың ақпараттық біліктілігінің негізі болып табылатын ақпараттық біліктілігін қалыптастыру нәтижесі:

- әлемдік стандартқа сәйкес әзірленген білім беру бағдарламаларын меңгеру және оны тәжірибеде кез келген жағдайда қолдануда шығармашылық ізденіске түсуі;
- білім алушының өзіндік жұмысы бойынша портфолио дайындауда ақпараттық технологияларды, интербелсенді әдістерді пайдалануы;
- мамандық бойынша дайындалған электрондық оқулықтарды, ақпарат көздерін өздігінен саралап, еркін қолдануы;
- профильдік оқыту жағдайында педагогикалық үдерісті жаңаша

ұйымдастыруға жоғары қабілеттілігі.

Жоғары сынып оқушыларының ақпараттық біліктілігін қамтамасыз ететін келесі фактор оқыту үдерісін ұйымдастыруда қазіргі ақпараттық технологияларды, интерактивті тақта, электрондық оқулықтар, инновациялық технологиялар мен интербелсенді әдістерді қолдану, білім алушылардың өзіндік жұмыстарының нәтижесін көрсететін портфолиосы, субъекті мен субъектілік қатынасқа құрылған дәрістер мен семинарлар, білім алушылардың креативтілігін дамытуға арналған шығармашылық тапсырмалар, профессорлардың «Шеберлік сыныптары», озат тәжірибелерді үйрену және т.б. пайдалану әдістемесін меңгерту көзделеді.

Мұндай шаралар ақпараттық біліктіліктің жоғары деңгейіне ие түлектерді қажет ететін қоғамдық сұранысты қанағаттандыруға ықпал етеді; білім беру процесінің жоғары сынып оқушысының ақпараттық біліктілігін қалыптастыруға бағытталуын қамтамасыз етуге жәрдемдеседі және осы процестің ғылыми-әдістемелік тұрғыдан жабдықталуына мүмкіндік туғызады.

Қорыта келгенде, ақпараттық біліктілік – бұл ақпараттық технологияны қолданып графикалық, дыбыстық, мәтіндік, сандық және бейнематериалдармен жұмыс істеу қабілетін көрсететін білім, дағды және іскерлікті біріктіруші тұлғалық интегративтік қасиет.

Білім беруді цифрландыру жағдайында жоғарғы сынып оқушыларының ақпараттық біліктілігін қалыптастыру – бұл оқыту үдерісінде жоғарғы сынып оқушыларының ақпараттық іс-әрекетін тиімді іске асыруға мүмкіндік беретін ақпараттық біліктілік мазмұнындағы оң сандық және сапалық өзгерістерді жүйелі түрде жинақтаудағы мақсатты үдеріс.

Жоғары сынып оқушыларының ақпараттық біліктілігін қалыптастырудың төмендегідей тиімді дидактикалық шарттарды ажыратып көрсетуге бөледі:

- оқушыларды білімдік-ақпараттық ортаға тарту; оқыту үрдісінде Ғаламтор желісінің қызметтерін пайдалану;

- ақпаратпен әр түрлі жұмыс істеуге негізделген оқыту формалары мен әдістерін, соның ішінде оқушылардың өзіндік жұмыстарында жобалау әдісін қолдану;

- оқыту үрдісіне оқушылардың ақпараттық біліктілігін қалыптастыруға бағытталған арнайы курс енгізу.

ӘДЕБИЕТ

[1] Кисель Н.В. Информационная компетентность учителя как условие эффективного управления образовательным процессом: диссертация. кандидата педагогических наук: 13.00.08. - М., 2002. 178 с.

[2] Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. - М.: ИОСО РАО, 2002. - С. 135–157.

[3] Оробинский, А.М. Информационно-педагогическая компетентность преподавателя вуза: диссертация кандидата педагогических наук: 13.00.01. - М., 2001. - 172 с.

[4] Формирование ИКТ-компетентности учащихся и преподавателей в системе непрерывного образования. /Е. К. Хеннер. - М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2008. - 188 с.

[5] Хурум, Р.Ю. Формирование информационной компетентности учащихся в условиях профильного обучения в общеобразовательной школе. Текст: дис. канд. пед. наук. - Майкоп, 2010. - 252 с.

REFERENCES

[1] Kisel N. V. Informasíonnaia kompetentnos ýchitelá kak ýslovie effektivnogo úpravleniá obrazovatelnyh prosesom (Information competence of a teacher as a condition for effective management of the educational process):13.00.08. - M., 2002. 178 p. [in Rus]

[2] Khutorskoy A. B. Klúchevye kompetensii kak komponent lichnostno-orientirovannoi paradigmy obrazovaniá. (Key competencies as a component of the personality-oriented paradigm of education). - M.: IOSO RAO, 2002. - S. 135-157. [in Rus]

[3] Orobinsky, A.M. Informasíonno-pedagogicheskaiá kompetentnos prepodavatelá výza (Information and pedagogical competence of a university teacher): 13.00.01. - M., 2001. - 172 p. [in Rus]

[4] Formirovanié IKT-kompetentnosti ýchashihsá i prepodavatelei v sisteme nepreryvnogo obrazovaniá (Formation of ICT competence of students and teachers in the system of continuous education). /Е. К. Henner. - М.: BINOM. Laboratory of Knowledge, 2008. - 188 p. [in Rus]

[5] Hurum, R. Yu. Formirovanié informasíonnoi kompetentnosti ýchashihsá v ýsloviáh profilnogo obýcheniá v obsheobrazovatelnoi shkole (Formation of information competence of students in the conditions of profile training in a comprehensive school) [Text]: dis. candidate of Pedagogical Sciences. - Maykop, 2010. - 252 p. [in Rus]

ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Абиева М., магистрант,
КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: abiyeva_95@bk.ru

Аннотация. В связи с модернизацией системы образования, широким развитием информационных технологий и их проникновением во все социальные сферы, меняются цели, задачи образования, меняются и требования, предъявляемые к выпускникам высшего, среднего профессионального и общего образования.

В статье определена сущность информационной компетентности старшеклассников, раскрывается структура деятельности старшеклассников по формированию их информационной компетентности, делается вывод о необходимости систематической и целенаправленной работы по формированию информационной компетентности старшеклассников в условиях цифровизации школьного образования.

По мнению автора реализация данного процесса станет эффективным, если будут выявлены и обеспечены дидактические условия, включающие: построение образовательно-информационной среды и вовлечение в нее учащихся; интенсивное использование форм и методов обучения, требующих разнообразной работы с информацией; организация спецкурса, направленного на формирование информационной компетентности учащихся.

Ключевые слова: компетенция, информационная компетентность, формирование информационной компетентности, цифровизация школьного образования, образовательно-информационная среда.

FORMATION OF INFORMATION COMPETENCE OF HIGH SCHOOLS IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF SCHOOL EDUCATION

Abieva M., master student

Ablai Khan University of International Relations and World Languages, Almaty,
Kazakhstan

e-mail: abiyeva_95@bk.ru

Abstract. In connection with the modernization of the education system, the widespread development of information technologies and their penetration into all social spheres, the goals and objectives of education are changing, and the requirements for graduates of higher, secondary vocational and general education also change.

The article defines the essence of the information competence of high school students, reveals the structure of the activity of high school students in the formation of their information competence, concludes that there is a need for systematic and purposeful work to form the information competence of high school students in the context of digitalization of school education.

According to the author, the implementation of this process will become effective if didactic conditions are identified and provided, including: building an educational and information environment and involving students in it; intensive use of forms and methods of teaching, requiring a variety of work with information; organization of a special course aimed at the formation of information competence of students.

Key words: competence, information competence, formation of information competence, digitalization of school education, educational and information environment.

Статья поступила 12.02.2021